collectieve KRACHT

Keukentafelgesprekken:

verhalen voor en door wooncollectieven over hoe je op een fijne manier gemeenschappelijk woont

In een wooncollectief moeten gezamenlijke beslissingen worden genomen en het huishouden worden gerund. Hoe pak je dat aan? CollectieveKracht ging langs drie wooncollectieven en nam plaats aan de keukentafel om hier met bewoners over te praten.

Auteur: Mickey Steijaert
Publicatiedatum: juni 2025

Centraal Wonen De Banier - Rotterdam

In de Rotterdamse Banierstraat, waar ooit het St. Franciscus Gasthuis stond, verrees in 1981 een U-vormig complex rond een grote binnentuin. Het gebouw is van buitenaf niet te onderscheiden van de portiekwoningen in de straat. Toch huist hier een van de oudste Centraal Wonen-projecten van Nederland. De bewoners van CW De Banier delen 51 wooneenheden en gemeenschappelijke ruimtes als een atelier, een kantoor en een feestlocatie met bar, "'t Pandje". Vijf bewoners, Hans, Sabina, Will, Raluca en Ben, ontvangen ons aan de keukentafel van 't Pandje om het reilen en zeilen binnen de vereniging te bespreken.

Om te beginnen: hoe nemen jullie gezamenlijke besluiten?
Ben: 'We hebben ooit bedacht dat we verantwoordelijkheden zoveel mogelijk verdelen. Dus hebben we overal commissies voor met een eigen begroting, zodat je niet één bestuur hebt dat alle besluiten neemt en overal de schuld van krijgt. We hebben verder weinig ledenvergaderingen per jaar, vier of vijf, omdat we niet zoveel te beslissen hebben.'

Sabina: 'Eén keer per jaar hebben we een jaarvergadering waarin we de begroting goedkeuren en verkiezingen houden voor werkgroepen. Ik stel me dan bijvoorbeeld kandidaat voor de werkgroep die 't Pandje onderhoudt, en dan stemmen de leden of ze mij dat gunnen of niet.'

Will: ‘En als iemand ineens een trampoline wil in de tuin, wat extra geld kost, dan komt daar een extra vergadering voor. Dat gaat helemaal democratisch: de meeste stemmen gelden. En elk besluit is in de vergadering daarvoor al besproken, zodat iedereen die er iets van vindt weet dat diegene aanwezig moet zijn.’

Ben: ‘Maar het is niet simpelweg: de meerderheid is voor dus we doen het. Drie jaar geleden, bijvoorbeeld, wilden wij opvang regelen voor Oekraïense vluchtelingen in een gezamenlijke ruimte. Een meerderheid was vóór, maar de tegenstanders waren zó sterk aan het woord dat we het toch niet aangedurfd hebben.’

Hoe selecteren jullie nieuwe bewoners?
Raluca: ‘We noemen dat het integratieproces. Dit duurt lang, soms wel jaren, en het is daarmee ook een vorm van natuurlijke selectie. Wie niet écht enthousiast is, valt af. De aspiranten moeten bij alle clusters op bezoek.’

Hans: ‘Een cluster bestaat uit bewoners die samen dingen doen. Er is een filmcluster, een spelletjescluster, een wandelcluster.’

Raluca: ‘Kandidaten kiezen voor één of twee van die clusters. Als alle clusterleden akkoord zijn, dan komt de kandidaat op de wachtlijst. Wanneer er een appartement vrijkomt, vragen we kandidaten in de volgorde waarop ze geïntegreerd zijn. Vervolgens stemt de ledenvergadering over de definitieve toelating.’

Ben: ‘We hebben ooit besloten dat kandidaten niet zelf bij die stemming mogen zijn. Dat is zodat iedereen kan zeggen: ik vind dit toch een rare floeper, ik heb hem liever niet hier binnen. Alleen mensen doen dat niet. Kennelijk is de drempel te hoog om te zeggen dat je niet met een persoon wilt wonen.’

Will: ‘We hebben best wel een paar keer misgeschoten. Het moet niet zo zijn dat je na een jaar iemand tegenkomt in de gang en denkt: mijn god, wie is dat?’

Welke waarden delen jullie binnen de vereniging?
Ben: ‘Ik heb in een interviews weleens geroepen: “Idealisme, daar doen wij niet aan.” Vreselijk, maar het klopt wel. Je hebt projecten die op duurzaamheid gericht zijn met hoogopgeleide GroenLinksers. Dat zijn wij niet. De vereniging is gestart door mensen van de Erasmus Universiteit. Zij hebben bewust geen reclame gemaakt op de universiteit, om een zo divers mogelijke groep te krijgen. Ze adverteerden wel bij de gemeentebibliotheek.’

Will: ‘En ik heb op een advertentie in de krant gereageerd!’

Ben: ‘Het lukte ook nog. In de eerste groep bewoners zat een treinmachinist, een lasser, artsen, advocaten. We hadden echt alles en van alle leeftijden, van 0 tot 82 jaar.’

Raluca: ‘We hebben geen gedeelde politieke waarden. Maar we hebben wel verwachtingen van mensen, qua tijdsinvestering voor de vereniging.’

Wat als iemand zich niet aan afspraken houdt?
Raluca: ‘Ik vind dat we te voorzichtig en te lief zijn. Ik woon hier vier jaar en was eerst superenthousiast, maar heb niet meer die roze bril. Wat doe je als het niet goed gaat? Daar zou ik graag verbetering willen zien.’

Sabina: ‘In zo’n grote groep bepalen de luidste stemmen soms de sfeer. Het is lastig om daar tegenin te gaan. Er zijn nu relatief veel nieuwe bewoners, dan zijn er wel meer mogelijkheden om dingen te veranderen. Maar een nieuwe cultuur bouwen kost tijd.’

Ben: ‘Als groep zijn we ook conflict mijdend. Daar zijn ook goede redenen voor: je woont met elkaar en komt elkaar morgen weer tegen. In een politieke partij maak je ruzie en als het niet bevalt ga je gewoon weg en richt je een nieuwe politieke partij op. Dat is hier moeilijker.’

En in hoeverre draagt iedereen in gelijke mate bij?
Ben: ‘Dat hebben we allang opgegeven, haha.’

Raluca: ‘Het is superscheef.’

Sabina: ‘Een aantal mensen draagt echt de vereniging. Als die eruit stappen merken we pas hoeveel zij doen. De vereniging is in de 25 jaar dat ik hier woon steeds meer gaan leunen op een paar mensen. De laatste jaren is dit weer wat minder geworden.’

Hans: ‘Er zijn een aantal mensen jammer genoeg niet aangesloten bij een cluster. Daar zitten ook ouderen tussen die in het verleden veel hebben gedaan, dat hoeft dan misschien ook niet meer. En soms blijkt dat iemand zonder dat je het doorhebt toch veel doet.’

Sabina: ‘Het is een beetje een dorp in een stad.’

Will: ‘We zijn net Peyton Place, er gebeurt altijd wel wat!’

De Vrouwenschool - Nijmegen

Halverwege de Dominicanenstraat in Nijmegen-Oost staat een imposant, vroeg 20e-eeuws gebouw. Het pand, een voormalig klooster van de zusters Dominicanessen, is sinds 1997 in bezit van Vereniging de Vrouwenschool. Deze vereniging is ontstaan uit de feministische kraakbeweging en maakte van het klooster een woon/werk-pand in eigen beheer met 19 woon- en 11 werkruimtes die gezamenlijk worden beheerd. Uniek aan de vereniging is dat alle leden vrouw of non-binair zijn. We nemen plaats aan tafel in de keuken op de bovenste verdieping, die door zes bewoners wordt gedeeld, waaronder Tanja en Nouk.

Om te beginnen: hoe nemen jullie gezamenlijke besluiten?
Nouk: 'Het hoogste orgaan in de vereniging is de ALV, de Algemene Ledenvergadering. Die vindt om de zes weken plaats en daar worden besluiten genomen. We zijn geen hiërarchische vereniging. Er is een bestuur, maar dat is meer een ceremoniële titel, haha. Ik ben de secretaris. Mijn voornaamste taak is zorgen dat de administratie op orde is.'

Tanja: 'En jij hebt daadwerkelijk de statuten gelezen!'

Nouk: 'En dat ja.'

Tanja: ‘In de ALV nemen we onze besluiten democratisch, op basis van een meerderheid. Je zou het ook sociocratisch kunnen doen. Als één iemand dan een gegrond bezwaar heeft, zou je daar naar moeten luisteren. Stel, we zouden ons gebouw roze willen verven, en de meerderheid zegt “ja”, dan is er nu niet echt een gesprek over waarom je ook “nee” zou kunnen zeggen. Dat is soms wel een gemis. Nu hoor je vaker mensen die wat meer daadkrachtig zijn of al langer in de vereniging zitten.’

Hoe selecteren jullie nieuwe bewoners?
Nouk: ‘Als er een woon- of werkruimte vrijkomt wordt eerst gekeken of iemand intern wil doorschuiven. Zo niet wordt er een advertentie uitgezet. De bewoners van de verdieping waar de ruimte vrijkomt maken een selectie. Dan komt er een eerste gespreksronde, waarin een tweetal dat niet met diegene op dezelfde verdieping gaat wonen een gesprek heeft met kandidaten om te kijken of die persoon in de Vrouwenschool past. Dat is best een lang gesprek, om iemand goed te leren kennen.’

Tanja: ‘De tweetallen geven een advies over elke kandidaat en dan stemmen we erover in de ALV. Zo wordt een soort eerste filter toegepast. Wie niet afvalt, gaat naar het tweederondegesprek bij de verdieping waar die persoon uiteindelijk komt te wonen of werken.’

Nouk: ‘Het is best een uitgebreid proces.’

Tanja: ‘Maar het zit goed in elkaar, daar was ik van onder de indruk toen ik zelf hier kwam wonen. Het is ook fijn, want zo weet je of wonen in onze vereniging bij je past. Er wordt best wat van leden gevraagd.’

Welke waarden delen jullie binnen de vereniging?
Nouk: ‘Een woonvereniging zoals de onze is een minimaatschappij en in een maatschappij heeft niet iedereen altijd dezelfde mening. Onze grootste gemene deler is: de wens om gemeenschappelijk te wonen en daarin met elkaar te zoeken naar hoe we dat doen. Én de wens om daarin de neuzen dezelfde kant op te krijgen.’

Tanja: ‘We heten de Vrouwenschool, van oudsher gekraakt door feministische lesbiennes. Daar komen onze waarden vandaan. Er kunnen bijvoorbeeld geen mannen hier wonen. In de statuten staat dat hier alleen vrouwen mogen wonen, maar door de jaren heen hebben we in de ALV besloten dat ook non-binaire mensen hier kunnen wonen en werken.’

Wat als iemand zich niet aan afspraken houdt?
Nouk: ‘Op onze verdieping hebben we dat mooi opgelost. Een tijdje waren er ergernisjes over vaatdoekjes die werden neergekwakt en het schoonmaken van de douche. Er hangt een lijst met taken die je kunt kiezen, maar dan werden steeds dezelfde taakjes gekozen.’

Tanja: ‘Vuilnis blijft moeilijk.’

Nouk: ‘Maar nu komen we maandelijks bij elkaar om lopende zaken even door te nemen. Zoals het wiebetaaltwat-achtige stukje. En we kijken samen naar de schoonmaaklijst: wat staat erop, wat heeft prioriteit, hoe delen we dit in zodat het ook echt gebeurt en ergernissen niet groeien?’

Tanja: ‘Sommige taken bleven lastig. Dus nu hebben we af en toe een gangklussendag om grotere schoonmaakdingen op te pakken. Zodat in ieder geval de wasmachine niet kapot gaat omdat niemand de filter schoonmaakt.’

En in hoeverre draagt iedereen in gelijke mate bij?
Tanja: ‘Op papier zit iedereen in minstens één werkgroep. In realiteit heb ik niet helder van iedereen wat zij voor de vereniging doen. Sommige mensen vinden de vergaderingen en klusdagen al veel. Het blijft een ding, je kent het wel.
‘Een heleboel gaat ook goed. Laatst hadden we extra klusdagen om zonnepanelen te leggen. Dit is heel goed voorbereid door de klussenwerkgroep.’

Nouk: ‘We hebben echt een overzicht nodig van wie in welke werkgroep zit. O ja, ik ben secretaris, ik kan dat gewoon maken!’

De Bongerd - Zwolle

In de Zwolse Commissarislaan staat een heg met een open poort en daarnaast een bordje: ‘Hier begint onze tuin’. Het bordje is een resultaat van lang wikken en wegen door bewoners van MMWZ (Mens- en Milieuvriendelijk Wonen in Zwolle) De Bongerd. De tekst benadrukt dat de grote gemeenschappelijke tuin, die 38 met rode en roze planken bekleedde woningen omringt, eigendom is van de bewoners, maar wel voor iedereen toegankelijk is. Het is een typische aanpak voor deze woonvereniging, zo blijkt uit het gesprek aan de keukentafel met bewoners Mirjam, Harrie, Conny en Liesbeth.

Om te beginnen: hoe nemen jullie gezamenlijke besluiten?
Conny: ‘We streven ernaar om op basis van consensus besluiten te nemen. Dat betekent veel met elkaar praten en zoeken naar een middenweg waar iedereen zich zoveel mogelijk in kan vinden.’

Harrie: ‘Drie keer per jaar, of minder, houden we een ledenvergadering. Dat is het orgaan dat besluiten neemt. We houden vrijwel nooit een stemming. Besluiten worden in werkgroepen voorbereid, zij doen een voorstel, en meestal is de voorbereiding zodanig goed dat daar brede instemming uit voortvloeit.’

Mirjam: ‘Toen De Bongerd in 1997 begon, waren er veel jonge gezinnen. Nu zijn er meer opa’s en oma’s. Laat je dat zo gebeuren, of wil je wat op de leeftijdssamenstelling sturen? Dat is best een beslissing, iedereen denkt daar verschillend over.’

Harrie: ‘We hebben uiteindelijk een pilot bedacht waarin we voorrang geven aan jongere mensen bij de toewijzing van woningen. Het duurde ongeveer vier jaar vanaf het moment dat de ledenvergadering aangaf dat we meer jonge bewoners wilden tot de start van de pilot.’

Hoe selecteren jullie nieuwe bewoners?
Conny: ‘We zijn een tijdje met kennismakingsgesprekken gestopt, tot we ontdekten dat mensen zich hadden aangemeld die niet helemaal begrepen wat er wordt gevraagd. Nu is er een kennismakingsgesprek en daarna nog een uitnodiging om mee te doen aan een van onze groendagen: elke maand pakken we op zaterdag gezamenlijk het groen aan. Dat is een mooie kans voor hen om te kijken hoe het er hier aan toegaat, en wij kunnen iemand zien in het gewone doen en laten.’

Harrie: ‘We hebben nog wel een veiligheidsventiel in het selectieproces. Mensen kunnen het bestuur laten weten: Ik zag Jantje of Pietje of Katrien, en eigenlijk zie ik dat niet zo zitten.’

Mirjam: ‘Er is een groot woningtekort. Soms krijg je de indruk dat mensen meer op zoek zijn naar een plek dan naar deze plek.’

Liesbeth: ‘Het zijn maar 38 woningen. Je kunt niet de woningnood van iedereen op je schouders nemen.’

Welke waarden delen jullie binnen de vereniging?
Conny: ‘De Bongerd is een thuis, groter dan je eigen huis. Op andere plekken moet je verbinding opzoeken. Hier is meer sociale samenhang dan gemiddeld. Aan de andere kant: we zijn geen commune ofzo, het is niet alsof ik met iedereen even dikke maatjes ben.’

Harrie: ‘Eén van die waarden is dat je in veranderende levensfasen en woonbehoeften in je buurtje kan blijven wonen. Er zijn de nodige voorbeelden geweest van mensen die hier apart kwamen wonen, maar elkaar zo leuk vonden dat één huis uiteindelijk voldoende was. En mensen die hier samenwoonden en na een tijdje uit elkaar gingen. Vervolgens verhuisde een van hen naar een ander huis in De Bongerd, waardoor voor de kinderen beide huizen dicht bij elkaar bleven. Dat vergt wel dat beide ouders elkaars zicht nog kunnen velen.’

Liesbeth: ‘Het is niet voor niets dat mensen hier lang blijven wonen. Je woont hier fijn. Mensen verhuizen pas als ze ergens anders een baan krijgen. Of als ze doodgaan. Of ze krijgen er kinderen bij, en het past niet meer.’

Harrie: ‘In de ontwikkelfase van ons project hadden we vooral een heleboel duurzame keuzes te maken. Het isolatiemateriaal, bijvoorbeeld, is cellulose: oude kranten. Ooit, nog voor de oplevering, was er een aangestoken brand. Toen dwarrelden er cellulosevlokken naar beneden en konden we constateren dat er Duitse kranten in de muren zaten.’

Wat als iemand zich niet aan afspraken houdt?
Liesbeth: ‘De gemeenschappelijke container was kapot en iemand had een vuilniszak ernaast gezet en was weggegaan. Toen heb ik in die zak gekeken en zag ik van wie het was. Daar ben ik naartoe gegaan. Die dame was niet blij, want ik had haar privacy geschonden. Maar ze heeft het nooit opnieuw gedaan!’

Mirjam: ‘Ik spreek ook weleens iemands kinderen aan. Ik woon bij de boomgaard en als ze bomen vernielen of dieren pesten, dan kom ik naar buiten en zeg ik er iets van. Dat is niet altijd leuk. Ik heb me met regelmaat weleens de heks gevoeld, dat je de kinderen ziet kijken: daar staat ze weer, voor het raam.’

Liesbeth: ‘Dat hebben we ook wel afgesproken, dat we elkaars kinderen mogen corrigeren.’

Harrie: ‘Als iemand moet worden aangesproken, kijken we als bestuur soms wie de makkelijkste relatie heeft met die persoon. We spreken mensen dus wel aan, maar kijken ook wat de meest effectieve en minst schurende manier daarvoor is.’

Mirjam: ‘Die menselijke kant wordt steeds belangrijker. Dat heb je hier, heb je overal. Wij zijn geen engelen. Wij eten chips en rijden auto.’

Harrie: ‘We zijn net gewone mensen.’

En in hoeverre draagt iedereen in gelijke mate bij?
Harrie: ‘Het is een normaalverdeling, zeg ik dan. Sommigen doen veel, sommigen weinig, en een heleboel doen gemiddeld mee.’

Liesbeth: ‘Een groot gedeelte doet wel mee aan de groendag. En wie fysiek niet zoveel kan, motiveren we om koffie te zetten of soep te maken.’

Mirjam: ‘Dat vraagt soms wel even een aansporing. We hebben ook wel gediscussieerd, als je niet wil, kun je het dan afkopen met geld?’

Liesbeth: ‘Daar doen we niet aan!’

Mirjam: ‘Er zijn mensen die allergisch zijn voor regels, maar met vrijblijvendheid kun je dit niet opzetten en behouden. Niet alleen maar alles voor de lieve vrede.’

EPILOOG

Van theoretische kennis naar de dagelijkse praktijk aan de keukentafel

Er wordt veel gezegd en geschreven over burgercollectieven, zoals de wooncollectieven in deze uitgave. Wetenschappers vinden deze beweging razend interessant. Ze onderzoeken of wooncollectieven mogelijk een bijdrage leveren aan de oplossing van de wooncrisis en andere maatschappelijke problemen[1]. Daarnaast bestuderen ze de voorwaarden voor burgercollectieven om goed te functioneren. Zo kijken ze naar het belang van duidelijke waarden[2], het werven van nieuwe leden[3], en het nemen van beslissingen[4], bijvoorbeeld voor de duurzaamheid[5] van het collectief.

Wat hebben collectieven zélf aan al deze wetenschappelijke kennis? Zijn deze voorwaarden een belangrijk thema in hun (samen)leven? Het doel van deze keukentafelgesprekken is om theorie te vertalen naar de praktijk, door vragen te stellen die zijn geïnspireerd door wetenschap, maar betrekking hebben op het dagelijkse leven. De keukentafel is dé plek waar het abstracte idee achter een wooncollectief neerslaat tot het echte leven: een vergadering over de opvang van vluchtelingen, een gesprek over die kandidaat waar toch twijfels over zijn, of een discussie over welk isolatiemateriaal nou het meest duurzaam is.

Een voorbeeld is het belang van waarden. Wetenschappers benadrukken vaak het belang van het formuleren en onderhouden van duidelijke waarden om de motivatie van deelnemers te vergroten. In deze keukentafelgesprekken is te zien hoe verschillende wooncollectieven hiermee omgaan. De Vrouwenschool organiseert een ‘visiedag’ waarin de gezamenlijke waarden worden besproken, en in De Bongerd is de selectieprocedure verscherpt zodat gezamenlijke waarden beter worden gewaarborgd. In De Banier, daarentegen, zijn gemeenschappelijke waarden minder belangrijk, en wordt juist diversiteit in leden gezocht. Dit heeft echter ook tot gevolg dat bewoners elkaar minder snel ergens op aanspreken. Immers: naar welke gemeenschappelijk afgesproken waarden kun je verwijzen als je iemand tot de orde roept?

Ook in de besluitvorming variëren de wooncollectieven flink. De Vrouwenschool en De Banier stemmen democratisch: de meeste stemmen gelden. In De Bongerd wordt juist expliciet naar consensus gezocht. Dit model wordt ook wel een ‘sociocratisch’ model genoemd. Sommige wetenschappers benadrukken de voordelen van dit model voor organisaties, onder andere omdat het de bovengemiddelde invloed van dominante personen verkleint[6]. Die bovengemiddelde invloed werd zowel in De Vrouwenschool als De Banier ook ervaren. Zouden zij profiteren van een meer sociocratisch model? Het zou voor wooncollectieven interessant kunnen zijn om hier zelf meer onderzoek naar te doen.

Hoe dan ook hopen we dat deze uitgave inspireert, en dat die inspiratie twee kanten op werkt. We hopen dat we wooncollectieven – én collectieven in andere sectoren – inspireren om open te staan voor kennis en middelen die hen kunnen helpen een duurzame toekomst voor hun collectief veilig te stellen. En we hopen dat we wetenschappers inspireren om voorbij de theoretische abstractie te kijken en vaker aan te schuiven bij de keukentafels van wooncollectieven, om het gesprek aan te gaan. Dat is immers dé plek waar theorie praktijk wordt.

Verder lezen

1. De Moor, T. (2024). Hoe waarde weerbaar wordt: Bouwen aan de gemeenschapseconomie in Rotterdam. Rotterdamlezing.
2. Horlings, L.G. (2015) Values in place; A value-oriented approach toward sustainable place-shaping. *Regional Studies, Regional Science, 2*(1),p. 257-274.
3. Blok, S. N., van Buuren, M. W., & Fenger, H. J. M. (2020). Exclusivity of citizens' initiatives: Fuel for collective action? *Journal of Civil Society*, *16*(3), 243-259.
4. Van Meerkerk, I., Koppenjan, J., & Keast, R. (2015). *New citizen collectives, their democratic potential and their implications for public management*.
5. Igalla, M., & Van Meerkerk, I. (2015). De Duurzaamheid van Burgerinitiatieven. Een Empirische Verkenning. *Bestuurswetenschappen, 69*(3): 25-53.
6. King, D., & Griffin, M. (2024). Governing for the common good: the possibilities of sociocracy in nonprofit organizations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 1-12.